

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910)

Veronika Girininkaitė

Vilniaus universitetas

veronika.girininkaite@mb.vu.lt

Anotacija

Straipsnyje aptariamas emocijų verbalizavimas keliakalbio asmens diskurse. Apžvelgus dvikalbystės tyrimų faktus ir tyrėjų nuomones šioje mokslo srityje, analizuojamas XX amžiaus pradžios Vytauto Civinskio *Dienoraščio* rankraščio keliakalbis diskursas. Apibūdinti šio diskurso emocijų verbalizavimo įvairiomis kalbomis pavyzdžiai. Pastebėta, kad dienoraštininkas konkrečias jausenas išreikšdavo įvairių kalbų leksemomis, dažnai atsisakydamas vertimo. Viena to priežastis galėjo būti leksemų junglumas, susietumas etninės kalbos kolokacijose ar idiominuose frazeologizmuose. Įtakos greičiausiai turėjo ir dienoraštininko siekis tiksliau išreikšti mintis. Tokią prielaidą atitinka dienoraštininkui būdingas pedantiškas kalbos tikslinimas, pastebimas ir kitais atvejais. Ir apžvelgti dvikalbystės tyrėjų duomenys, ir straipsnyje nagrinėti teksto fragmentai rodo, kad daugiakalbiai linkę vadinti emocijas skirtingomis kalbomis, pasirinkdami išteklius tos kalbos, kuri patirtą emociją leidžia išreikšti tiksliausiai.

Raktažodžiai: psicholingvistika, daugiakalbystė, kodų kaita, emocijų verbalizavimas, lingvistinis reliatyvumas.

1. Įvadas

Straipsnio tikslas – ištirti emocijų verbalizavimo keliakalbio Vytauto Civinskio ištarose strategijas. Tirtas Vytauto Civinskio (1887–1910) studijų metais (1904–1910) rašytas *Dienoraštis*. Apžvelgus emocijų verbalizavimo ištirtumą pasaulio kalbotyroje, pereita prie empirinės medžiagos nagrinėjimo. Tyrimo metu iškelti tokie uždaviniai: 1) pateikti dienoraštininko emocijų raiškos pavyzdžius, kuriuose emocinė būseną apibūdinama daugiau nei vienos kalbos leksika; 2) šiuos pavyzdžius analizuoti, gretinti, juos interpretuojant aiškintis vykstančią kodų kaitą; 3) apibendrinti gautus duomenis.

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904–1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

Tirtas šaltinis nebuvo publikuotas. Darbas su rankraščiu lemia medžiagos autentiškumą, tyrimo naujumą, kadangi apžvelgiama iki šiol nenagrinėta istorinė medžiaga, tačiau taip pat riboja įmanomus taikyti metodus. Įvertinus didelę rankraštinio, neskaitmeninio šaltinio apimtį (dėl to kol kas neįmanoma analizei taikyti kompiuterinių programų), pasirinktas kokybinės analizės metodas.

2. Emocijos kalbininkų tyrimuose

Šiuolaikinėje kalbotyroje ir psichologijoje emocijų konceptualizavimo ir verbalizavimo tyrimams skiriama daug dėmesio. Emocijos, sujungiančios asmens kūniškas patirtis ir jo kognityvinį pasaulį bei lingvistinę raišką, pripažintos reikšmingu ir daug žadančiu tyrimų objektu. Jausmai „neturi kokių nors materialių, fizinių požymių ir, galima sakyti, tam tikra prasme yra sukuriami pačios kalbos“ (Gudavičius 2009: 101); kartais „būtent metaforos sukuria mūsų emocijų konceptus (kai kuriuos jų aspektus)“ (Kövesces 1990: 203)¹; „emocijos tai kompleksai; nes gimusios iš kūniškumo ir diskurso, jos nesupaprastintinos iki vienos tų sričių“ (Burkitt 2002: 153)². Tai tik kelios citatos, bylojančios apie sudėtingas emocijų ir kalbos sąsajas.

Emocijos (pranc. *émotion* iš lot. *moveo* – išjudinu, jaudinu) yra subjektyvūs išgyvenimai, apibūdinantys žmogaus poreikiams (motyvacijai) reikšmingus įvykius, reiškinius, situacijas ir skatinantys veikti atsižvelgiant į juos. Emocijoms būdingas poliariškumas (teigiamos, neigiamos, aktyvios arba steniškosios ir pasyvios arba asteniškosios) ir ambivalentiškumas. Jos gali sukurti įtampą ar palengvėjimo būseną, būna stiprios ar silpnos (Jakaitienė 2004: 495–496). „Dauguma emocijų yra aiškiai vertinamojo pobūdžio – geros, geidaujamos (džiaugsmas, meilė, pasididžiavimas, linksmumas) arba atvirkščiai blogos, nepageidaujamos (liūdesys, sielvartas, pyktis, nepasitenkinimas)“ (Gudavičius 2009: 182).

Terminai *emocija* ir *jausmas* dažnokai tapatinami, nors šias sąvokas dera skirti. Šiame straipsnyje seku ne Antonio Damasio pasiūlyta schema, pagal kurią emocija suprantama kaip spontaniška trumpalaikė kūno reakcija, kuri, žmogui ją suvokus ir interpretavus, tampa patvaresniu reiškiniu, jausmu (Lenzen 2017), o tradicine emocijos, kaip klasifikuoto, verbalizuoto jausmo (pojūčio) samprata. Pavyzdžiui, psichologas Ianas Burkittas nurodo, kad jausmą (pojūtį) patiriame tiesiogiai,

¹ Angl. “the metaphors actually create (certain aspects for) our emotional concepts”.

² Angl. “Emotions are complexes because they are products of both the body and discourse yet are reducible to neither”.

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

o prieš įvardydami jausmo sukeltą vienokią ar kitokią emociją, turime ją verbalizuoti, o tuo pačiu ir racionaliai apibūdinti, klasifikuoti. Dėl to emociją įvardyti užtrunka kiek ilgiau (Burkitt 2002: 154). Prieštaringos žodžio *emocija* interpretacijos sietinos su tuo, kad šis terminas nėra senas, psichologų pradėtas dažniau vartoti tik XIX a. pabaigoje (Dixon 2012: 342). Europiečiams būdingas požiūris, kad emocijos kyla monadoje, žmogaus viduje, kad jos individo gali būti valdomos, kontroliuojamos, slopinamos ar puoselėjamos. Toks požiūris nėra universalus. Tarkime, Mikronezijos kalboje *ifaluk* emocijos suvokiamos kaip reiškiny, kylantis tarp žmonių jiems bendraujant (Pavlenko 2005: 87).

Bazinių emocijų teorijos šalininkai teigia egzistuojant bazines, įgimtas emocijas, nepriklausančias nuo konkrečios kalbos, kurioje jos įvardijamos. Kaip pastebėjo JAV sociolingvistė Aneta Pavlenko, įtartina jau tai, kad vis nesutariama, kurios būtent emocijos pripažintinos bazinėmis (Pavlenko 2014: 252). Kaip pagrindinės emocijos dažniau minimi susidomėjimas, džiaugsmas, nuostaba, liūdesys, pyktis, pasibjaurėjimas, panieka ir baimė. Šiuos reiškinius derėtų suvokti kaip emocijų tęstinumus, o ribos tarp jų kiekvienoje kalboje gali būti skirtingos. Psichologai mano, kad iš tikrųjų egzistuoja apie 500 žmogaus emocijų (Gudavičius 2009: 182). Panašu, kad kiekvienos iš jų įvardijimas yra tuo pačiu didelis apibendrinimas.

Emocijų įvardijimo sritis akivaizdžiai rodo skirtumus tarp etninių kalbų. Universalių emocijų įvardijimų nedaug, didesnioji dalis su emocijomis susijusios leksikos bei frazeologijos yra specifiška kultūroms ir sunkiai išverčiama (Schrauf, Arvizu 2006: 288). Semantikės Anos Wierzbickos konstruota natūrali semantinė metakalba (kūrėjos dar vadinta *lingua mentalis*, lot. „minčių kalba“) apibrėžia konceptų etalonus nepriklausomai nuo kurios nors etninės kalbos įtakos. Išskaidžiusi reikšmę į elementarias daleles, Wierzbicka parodė, kad vienoje kalboje funkcionuojanti emocijos samprata turi reikšmių, nebūdingų kitos kalbos žodžiui, kuris, atrodytų, pavadina tą patį reiškinį. Wierzbicka taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad kiekvienoje kalboje yra tendencija emocijas reikšti kuria nors kalbos dalimi. Rusų kalboje tai dažniausiai intranzityviniai veiksmažodžiai (*скучать, грустить, радоваться*), o anglų – žodžių junginiai (*to be bored, sad, happy*) (Wierzbicka 2005: 87). Manoma, kad sąvokos išreiškimas veiksmažodžiu žymi aktyvesnę subjekto poziciją, nei daiktavardinė nominacija. Nagrinėjant emocijas ir panašias abstrakčias sąvokas, svarbu įvertinti ir žodžių junglumą. Pavyzdžiui, rusų kalbos žodžių *грусть* (*светлая, мимолетная*,

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

беспричинная) ir *печаль* (*глубокая*, ji nebūna be priežasties) junginiai padeda suvokti šių dviejų konceptų skirtumus (Wierzbicka 2001: 23).

Kognityvistai, konceptualiųjų metaforų tyrėjai kvietė išvelgti jausmų konceptualizavimo schemas, slypinčias už jausmo įvardijimo būdų³. Įtaigi ir populiar⁴, ši teorija sulaukė kritikos dėl jos netikslumo. Nustatant neva universalius dėsnius, dažnai apsiribota anglų ir amerikiečių kultūros duomenimis, o bandant tirti konceptualiųjų metaforų funkcionavimą kitose kalbose, neišvengta elementarių klaidų (Dobrovolskij, Piirainen 2005: 132–134). Konceptualiųjų emocijų metaforų teoriją plėtojantis Zoltánas Kövescesas įrodė, kad norint suprasti kurios nors kalbos emocijų konceptus, neužtenka remtis vien komponentine analize ar vien konceptualiųjų metaforų tyrimu. Būtina aprėpti ir kitus kalbos išteklius – metonimijas, frazeologiją, kolokacijas, bei sudaryti būdingų šiai kalbai emocijų konceptų scenarijus, kurie paaiškintų paskirų metaforų sąryšį (Kövesces 1990: 139–140).

Net vienakalbis kartais pajunta, kad jo patirtį emociją įvardijantis žodis kartais apibūdina tik labai apytiksliai. Dvikalbiams asmenims, bandantiems negimtają kalbą įvardyti jausmus ir emocijas, tas netikslumas dar aiškesnis. Žymaus dvikalbystės tyrėjo François Grosjeano studijoje daug dėmesio skirta dvikalbių tapatybei, o taip pat jų emocijų raiškai. Apklausti informantai tvirtino, kad jausmus įsisąmonindami ir reikšdami viena ar kita kalba jie jaučiasi skirtingai (Grosjean 1982: 275–279). Dvikalbiai dažnai suvokia tarsi esą nepajėgūs (*handicapped*) savo jauseną tinkamai išreikšti antrąja kalba (Pavlenko 2014: 261). Pavyzdžiui, Pavlenko ir jos kolegų apklausti anglų-graikų kalbų dvikalbiai informantai ekvivalentų neturinčiais laiko anglų *frustration* ir graikų *stenahoria*. Šnekėdami graikiškai, jie pavartodavo skolinį *frustration*, bet *stenahoria* pavartojimas kalbant angliškai jiems atrodė neįmanomas. Vieno informanto pastebėjimu, anglakalbių gyvenime tiesiog nebūna tokį jausmą sukeliančių situacijų (Pavlenko 2014: 105). Pavlenko apklausti dvikalbiai emocijų išraiškos neatitikimus spręsdavo pereidami į kitą kalbą (*code-switching*; Pavlenko 2014: 269). Kodų kaita, patikslinanti emocijos pavadinimą, minima ir kitur (Nafa 2016). Manytina, kad dėl tos pačios priežasties kalbų ir kodų kaita vyksta ir šiame straipsnyje nagrinėtame dokumente.

³Pvz. studijoje apie pykčio lingvistinę reprezentaciją amerikiečių kultūroje (Lakoff 2004: 491–537)

⁴Konceptualiosios metaforos tiriamos ir Lietuvoje, žr. Būdvytė-Gudienė et al. 2014.

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904–1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

3. Tyrimo medžiaga ir dienoraštininko sociolingvistinis portretas

Istorinės sociolingvistikos tyrėjai pabrėžia, kad egodokumentai, privačioji raštija yra šaltiniai, esantys arčiausiai praeities šnekamosios, spontaniškos kalbos ir dėl to jie yra tinkamiausi sociolingvistinėms studijoms (Belikov, Krysin 2003: 315; Elspass 2012: 157; Wal, Rutten 2013: 1). Šis pastebėjimas grindžiamas rašytinės ir šnekamosios kalbų perskyros nauju vertinimu, pasiūlytu Peterio Kocho ir Wulfo Osterreicherio (Koch, Oesterreicher 1985: 23). Pagal juos skiriamos ne užrašyta ir ištarta kalbos, o *tolima* (oficiali, formalizuota) ir *artima* (intymi, nesuvaržyta) kalba. Vytautas Civinskis *Dienoraštį* rašė tik sau, ne publikavimui, tad jo raštai labai artimi neoficialiai, šnekamajai kalbai.

Dienoraštis – tai daugiau nei pusketvirto tūkstančio lapų apimties dokumentas, šiuo metu saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (VUB RS). Žymiai mažesnė Civinskio raštų dalis yra Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (LMAVB RS). *Dienoraštis* rašytas 1904–1910 metais, daugiausiai lenkų, lietuvių, rusų kalbomis, su vokiečių, prancūzų, atsitiktiniais kitų kalbų įterpiniais. Dienoraštininkas augo kilmingoje pasiturinčioje lenkiškai kalbančioje šeimoje, kilusioje iš Anykščių apylinkių. Tėvas dirbo Rusijos geležinkelio inžinieriumi, privalėjo dirbti, kur buvo paskirtas, todėl Vytautas gimė Maskvoje, o realinę mokyklą baigė Tambove (Rusijoje). Studijavo Vokietijoje (Leipcigo universitete ir Berlyno veterinarijos akademijoje), vėliau Rusijos imperijoje (tuo metu Dorpatu arba Jurjevu vadinto Tartu veterinarijos institute). Sekdamas kai kurių giminių pavyzdžiu ir pats žavėdamasis lietuvių tautiniu atgimimu mokėsi lietuvių kalbos. Vytauto Civinskio atvejis primena daugelio to meto Lietuvos šviesuolių apsisprendimus (Spire 1999: 489). Unikalu tai, kad šiuo atveju galime stebėti raštu užfiksuotą keliakalbystės dinamiką. *Dienoraštis* pradėtas rašyti vien lenkiškai (kai kurie rašybos nenuoseklumai rodo, kad šios kalbos taisyklių specialiai nesimokė). Kitos kalbos iš pradžių atsirado laiškuose, vėliau įvairiomis kalbomis (lenkų, lietuvių, rusų) pradėtas rašyti ir *Dienoraščio* tekstas. Lietuviški įrašai dažnėjo, kito ir jų kokybė. Aiškias žymes raštuose išpaudė Rusijoje baigta mokykla bei studijos Vokietijoje. Civinskis derino įvairias raiškos priemones, neapsiribodamas viena kuria kalba.

Iš šio keliakalbio asmens (numanomai įvaldžiusio kalbas tokia tvarka: lenkų, rusų, prancūzų, vokiečių, lietuvių kalbos) užrašų buvo išrinkti fragmentai, kuriuose minėdamas emocijas, nuotaikas

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

jis pavartojo daugiau, nei vieną kalbą. Visas *Dienoraščio* tekstas analizuotas rengiant disertaciją, skirtą dienoraštininko idiolektui apibūdinti. Iš jo šiam tyrimui parinkti tik raiškesni pavyzdžiai, kritę į akį dėl juose vykstančio kalbų derinimo.

4. Emocijų verbalizavimo pavyzdžiai

Daugiakalbystė *Dienoraštyje* yra funkcionali, ji atsirado susiklosčius gyvenimo aplinkybėms. Šeima gyveno Rusijoje, tad reikalinga buvo rusų kalba. Susipažinęs su prancūzakalbiu šveicaru, su juo pasišnekėdavo, o vėliau susirašinėjo prancūziškai (užsienio kalba mokykloje). Studijuoti, galbūt sekdamas dėdės pėdomis (biologas Józef Trzebiński studijavo ir Leipcige), nusprendė Vokietijoje, tad pravertė mokykloje išmokta vokiečių kalba. Civinskis pradėjo studijuoti agronomiją Leipcigo universitete. Vos atvykęs į studijų miestą, septyniolikmetis jausmų nė nesistengė klasifikuoti, nes suvokė juos kaip jam visai naujus:

- (1) *Dziwna rzecz: jak tylko wspomnienie – ogarnia tęsknota nieznana dotychczas, a razem z tem i przyjemnie* (F1-1024, 133v) [lenk., ‚net keista: vos prisimenu ką – apima lygi šiol nepatirtas ilgesys, o kartu ir malonu‘].
- (2) [išpakuodamas daiktus] *...i dziwna rzecz, tak razzulilem się, że wprost żalowałem wyjazdu z Rosyi. Ale jako tako wzięłem siebie w łapy i wyszłem na miasto rozerwac się* (F1-1024, 132v) [lenk., ‚net keista, taip susijaudinau, kad ėmiau tiesiog gailėtis [pabraukta dienoraštininko] palikęs Rusiją. Tačiau šiaip ne taip susiėmiau ir išėjau į miestą prasiblaškyti‘. Frazė *wzięłem siebie w łapy* pastarajame pavyzdyje (pažodžiui ‚suiinti save letenomis‘), ko gero, yra rusų k. *взять себя в руку* kalkė].

Tarp Leipcigo universitete Civinskio studijuotų dalykų buvo ir psichologijos paskaitos, kurias skaitė eksperimentinės psichologijos pradininkas, profesorius Wilhelmas Maksimilianas Wundtas (1832–1920). Profesoriaus eksperimentų ir paskaitų⁵ sudomintas studentas bandė sekti savo nuotaikų svyravimus, sudaryti mėnesio emocijų skalę (išliko keletas tokių grafikų). Nusprendė: *...moj system będzie dawał dane nie co do siły uczucia, a co do charakteru...* (F1-D1042, 28), lenk., ‚savo sistemoje fiksuosiu ne jausmo intensyvumą, o jo pobūdį‘. Kitur įrašė:

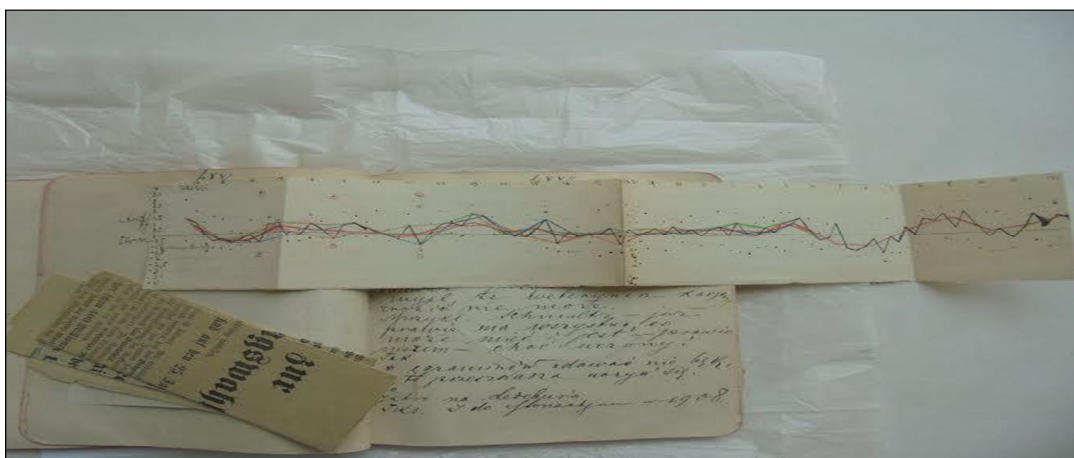
- (3) *Będę od dziś prowadzić nowy dział statystykę nastroju. O ile możebnym będzie, ommęchaty co godzinę sredni wyciąg z różnych zmian w ciągu tej godziny. 12-1. VIII – IX i tak dalej do północy, ergo za 17 godzin. Jeszcze od 1-2 nocy, będzie osiemnascie <...> Katzenjammer silny – 2 katzenjammer słaby – 1. Apatya - ② przyjemnie возбужденное – 2 <...> To będzie ciekawe. (И полезно, в целях самоусовершенствования?) Во всяком случае самопознание wird dadurch stark gefaerdert. [wird gefordert – V. G.] Sehr richtig!*

⁵Keliskart Civinskis pamini, kad Wundtas dėsto apie jausmus (F1-D1030, 24, 59, 137).

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

[lenk., vok., rus., *Nuo šiandienos pradedu nauja nuotaikų statistikų skyrių. Kiek tai bus įmanoma, žymėsiu kas valandą vidutinį žymenį iš skirtingų pakitimų tos valandos bėgyje. 12-1. VIII-IX ir taip toliau iki vidurnakčio, taigi per 17 valandų. Dar 1-2 nakties, tai bus aštuoniolika <...> Katzenjammer stiprus -2, katzenjammer silpnas -1. Apatija -②, malonus susijaudinimas -2.<...> Tat bus įdomu. (Ir naudinga, savęs tobulinimo atžvilgiu?) Bet kuriuo atveju, savęs pažinimas dėl to stipriai pažengs. Visiškai teisingai. (F1-D1035, 206-207)]*

Dienoraštyje išliko keletas popieriaus juostų su grafikai, kuriuose Civinskis pažymėjo kiekvienos dienos nuotaikas (žr. 1 pav.). Kiek moksliški buvo tokie stebėjimai, vertinti sunku. Šiam tyrimui aktualiau, kad sudarydamas šiuos grafikus Civinskis galimas emocijas surašė įvairiomis kalbomis. Šalia modernių kalbų terminų kartais įterpiami graikiškos kilmės *apatija*, *ataraksija* rodo, kad Civinskis pasidomėjo filosofinių jausmų teorijų istorija⁶.

1 pav. Į *Dienoraštį* įdėtas grafikas: skalė nuo 3,5 iki -4, ties -1 pažymėta *unbehagen leicht* (vok. ‚lengvas diskomfortas, nepasitenkinimas‘), -2 *coeur grós* (pranc., ‚prislėgtas‘), -3 *bardzo zle* (lenk., ‚labai prastai‘) (F1-D1036, 51v)

Tokių introspekcijos pratimų paveiktas, sutelkęs dėmesį į vidinį pasaulį, studentas dažniau užsirašydavo ir bandė interpretuoti savo būseną. Nuotaikų fiksavimas tapo rutina, tokia pat, kaip įrašai apie orus ar egzaminus:

- (4) *...bardzo ciepło ale melancholija...* (F1-1028, 73) [lenk., ‚labai šilta, tačiau melancholija‘]
- (5) *Ciepły wilgotny dzień. Humor trzeba ratować* (F1-D1035, 112) [lenk., ‚šilta drėgna diena. Nuotaiką reikia gelbėti‘]
- (6) *Zimny ladny dzień, humor dobry* (F1-D1035, 73) [lenk., ‚šalta graži diena, nuotaika gera‘]
- (7) *...ūpas menkas. Rytoj farmacija [egzaminas]. ūpas...* (F1-D1051, 12)

⁶Jei žodis *apatija* yra gana dažnai ir įprastai vartojamas, tarkime, rusų kalboje, to nepasakysi apie žodį *ataraksija*. Šis terminas kilo iš stoikų filosofijos.

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

Kitur *Dienoraščio* tekste Civinskis keliskart mėgino klasifikuoti emocijas (nuo teigiamų iki neigiamų). Žemiau pateikiu vieną tokių skalių (F1-D1042, 27v):

- (8) *Телячий восторг* – silne wzruszenie (jaki?) [lenk., ‚stiprus susijaudinimas, koks?‘]
ożywienie [lenk., ‚pagyvėjimas‘,
gemütlich [vok., ‚jauku, malonu‘]
apatija lenk. [‚apatija‘]
przygnębianie [lenk., ‚prislėgtumas, sugniuždymas‘]

Paminėtos rusų kalbos idiomos *телячий восторг*, rus., pažodžiui, ‚veršiuko džiūgavimas‘, apytikrė reikšmė yra ‚nežmoniškas (nepaprastas) džiaugsmas (žavėjimasis)‘ (Stanaitienė, Paulauskas 1985: 56). Šį žodžių junginį dienoraštininkas kartojo gana dažnai ir rusiškuose, ir kitų kalbų sakiniuose. Štai keli pavyzdžiai.

- (9) *...od razu niewierzylem oczom, potem wpadlem w „телячий восторг“*... (F1-D1024, 37v), [lenk., rus., ‚iš karto netikėjau akimis, vėliau apėmė džiūgavimas‘]
 [sužinojęs apie Port Artūro kapituliaciją]...*dostałem „телячаго восторга“*... (F1-D1026, 86) [lenk., rus., ‚pajutau džiūgavimą‘]
- (10) *Я другой день в телячем восторге по случаю выборов* (F1-D1037, 33) [rus., ‚jau antrą dieną džiūgauju dėl rinkimų‘]
- (11) [dėstytojui politikuojant per paskaitą] *...при особенно наглой выходке, мы впадаем в телячий восторг и шумно (топтанием) одобряем...* (F1-D1030, 61) [rus., ‚po itin įžūlaus išsišokimo mes džiūgaujam ir triukšmingai, trepsėdami, palaikome‘]
- (12) *kolonija nasza в телячем восторге, ale inni słowianie w kiepskim nastroju* (F1-D1030, 101) [lenk., rus., ‚mūsų kolonija džiūgauja, o kiti slavai prastai nusiteikę‘]

Jausenoms apibūdinti dienoraštininkas pavartodavo ir kitus frazeologizmus, tarkim, *нюни распускать*, rus. ‚dūdas paleisti‘ (Stanaitienė, Paulauskas 1985: 239), ar *krew w żyłach zastyla*, lenk. ‚kraujas sustingo gyslose‘ [iš baimės] (F1-D1040, 60), *Katzenjammer*, vok. šnek. ‚pagirios‘, bet ir ‚nusivylimas, frustracija‘ (iš konteksto, taip pat ir ‚inkštimas, verkšlenimas‘)⁷. Frazeologizmai ar kolokacijos apibūdina kita kalba sunkiai išreiškiamus konceptus⁸. Dienoraštyje yra tokių atvejų, kai kitos kalbos žodis padeda glaustai ir tiksliai perteikti įspūdį:

- (13) *C[io]cia! Stefcia, jak zwykle приторно-сладкая...* (F1-D1024, 28v) [lenk., rus., ‚teta Stefutė, kaip paprastai šleikščiai saldi [perdėm maloni]...‘].

⁷ Apie *Dienoraščio* rašymą ironiškai pasakoja: *No, zapalilem lampę teraz trochę „un peux de Katzenjammer“* (F1-D1035, 9) [lenk., pranc., vok. ~ ‚na, įžiebiau lempą ir dabar šiek tiek, truputį paverkšlensiu‘].

⁸ Frazeologizmai – ‚pastovūs, dažniausiai vaizdingi pasakymai, turintys vientisinę reikšmę, neišvedamą iš juos sudarančių žodžių įprastinių reikšmių <...> ryškiausia frazeologizmų rūšis – idiomos (dar vadinamos idiominiais frazeologizmais)‘ (Urbutis 2008, 176).

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

- (14) ...*нроторно*. *To samo C. Anusia myslala* (F1-D1024, 61v) [rus., lenk. ‚...šleikštu. Ta patį teta Onutė manė’].

Daugeliu atvejų Civinskis vartoja neutralų žodį, reiškiantį nuotaiką, tokį kaip *ūpas*, *stimmung*, *nastrój*, *humor* su apibūdinimu (būdvardžiu arba idioma). *Nastrój* arba *humor* (lenk., ‚nuotaika‘) gali būti *niezły*, *pyszny*, *podjęty*, *różowy*, *kiepski*, *pod psem*, *neutralny* (lenk., ‚nebloga, puiki, pakili, rožinė, velniška, bjauri, neutrali‘); *ūpas* – *puikus*, *menkas*; *stimmung* (vok., die Stimmung ‚nuotaika‘) – *rudens*, *gute* (vok., ‚gera‘). Kartais Civinskis neversdavo kurios nors kalbos precedentinės frazės⁹, idiominio frazeologizmo. Tokiu atveju sakinyje toks žodžių junginys atrodo tarytum citata (arba yra citata):

- (15) *Humor, в неисповедимых путях своих, по parszywem dniu – pyszny* (F1-D1026, 40) [lenk., rus., ‚Nuotaika, nežinomi jos keliai, po bjaurios dienos – puiki‘. Vartojamas žodžių junginys, neklystamai asocijuotas su rusiška fraze, atitinkančia lietuvišką posakį ‚Viešpaties keliai nežinomi‘].
- (16) *...i miej tu „wzwyższenne czuwstwa“* (F1-D1035, 3) [lenk., rus., ‚...ir puoselėk čia [tokiomis aplinkybėmis], žmogau, jausmus tauriusius‘].

Kartais tas ‚citavimas‘ dar akivaizdesnis. Nuotaika ar būseną apibūdinama okazionalizmu, kito asmens ar literatūros kūrinio citata ar aliuzija į jį:

- (17) *Dębzenie o szyby tworzy czasami lotowianski nastrój* (F1-D1040, 65) [lenk., ‚[Lietaus] barbenimas į stiklus kuria kartais Latavėnų nuotaiką‘, arba ‚nuotaiką, kaip Latavėnuose‘¹⁰].
- (18) *jestem w stanie, jak mówi wujenka, „coeur grós“*, (F1-D1024, 108), [lenk., pranc., ‚mano būklė, pasak tetulės, prislėgtos širdies‘].
- (19) *...nastrój „u ne жду от жизни ничего я“* (F1-D1035, 2), [lenk., rus., ‚nuotaika „nieko iš gyvenimo neblaukiu“, cituojamos Michailo Lermontovo eilės].
- (20) *Pas mane stimmung vėl: Ei broliai, pančius laiks!* (F1-D1042, 55) [die Stimmung, vok., ‚nuotaika‘; aliuzija į Maironio (?) eiles].
- (21) [kai pritrūkusiam pinigų studentui teko badauti] *La bête humaine we mnie siedzi i odzywa się. Zdaję się, zrobił bym jakie chcesz swiństwo, za 40 mar. Nawet za połowę tej summy* (F1-D1026, 45), [pranc., lenk., ‚žmogus-žvėris tūno manyje ir atsiliepia. Rodos, už 40 markių padaryčiau bet kokią kiaulystę. Net už pusę tos sumos‘ [užuomina į Emilio Zolia romaną].

Įdomu, kad tarytum cituojamas gali būti ir paskiras žodis. Pavyzdžiui, Civinskio nuosekliai gramatinamas žodis *Stimmung* (vok., ‚nuotaika‘) lengvai įterpiamas į lietuvių kalbos kontekstą:

⁹Precedentinis fenomenas – kalbos reiškiny (frazė, citata, vardas) atpažįstamas kultūrinės bendrijos narių.

¹⁰minimas giminės dvaras šalia Anykščių, kur dienoraštininkas gyvendavo.

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

- (22) *Aš susipratau: mano siela labiausiai rudens stimmungams harmonizuoja, atsiliepia Mano rudens siela* (F1- D1052, 68)
- (23) *Reikia moket padaryti tokį Stimmung'ą...* (F1-D1044, 48)

Ne visada kodų kaitos motyvai akivaizdūs. Kartais pasireiškia visiška rašančiojo laisvė, ir kalbos sakinyje įvairių kalbų leksika kaitaliojama be regimos priežasties:

- (24) *Nė atejo šindian pinigų, dėl to <...> blogas nastrój* (F1-1037, 10) [lenk. ‚ne atsiuntė šiandien pinigų, dėl to bloga nuotaika‘].
- (25) *Ça depend vom Stimmung* (F1-D1035, 126), [pranc., vok. ‚tai priklauso nuo nuotaikos‘].

Apžvelgti pavyzdžiai leidžia pastebėti, kad tuomet, kai emocijai išreikšti vartojamas kurios nors kalbos frazeologizmas, kolokacija, citata, toks intarpas dažnai neverčiamas. Galima spėti, kad kodų kaitą įvardijant emocijas lėmė ir rašančiojo polinkis į tikslumą. Tai patvirtina dažni (taip pat ir nesusiję su emocijomis) atvejai, kai pirmas užrašymas redaguotas, tikslintas:

- (26) [Maironio eiles] *прочель с удовольствием возбуждением* (F1-1041, 202), [rus. ‚perskaičiau su pasigerėji susijaudinimu‘].
- (27) *Veiksmavardžiai, kada gi juos įveiksiu!* (F1-D1045, 6) [užbraukus vieną raidę objektą žymintis trečiasis asmuo keičiamas į antrąjį asmenį ir įsivaizduojamo dialogo santykį]
- (28) *Snilem J'airêvé... J'airvé Sapnavau, mat, negražiai skamba Traum Rêve* (F1-1050, 18), [lenk., pranc., vok. ‚sapnavau, sapnavau, sapnavau, sapnavau, mat negražiai skamba, Sapnas, Svaja‘].

Trečiajame pavyzdyje dienoraštininkas tarsi pašiepia savo polinkį vartoti pakaitomis keletą kalbų, minėdamas, kad lietuviška frazė jam „negražiai skamba“.

5. Išvados

Emocijų įvardijimo būdai įvairiose etninėse kalbose skiriasi, nes emocijos vardas kiekvienoje etninėje kalboje turi netapatų semantinį lauką; įvairiose kultūrose kurios nors sąvokos raiškumas (*salience*) gali skirtis. Lingvistiškai jautresnis keliakalbis dažnai pajunta negalintis sėkmingai išreikšti emocijos jam negimtos kalbos priemonėmis. Tą patvirtina ir sociolingvistų, dvikalbystės tyrėjų vykdytų eksperimentų rezultatai. Įtraukus į tyrimų sritį ir viešumai neskirtus rankraštinius dokumentus, eksperimentų duomenys gali būti patikrinti ir kitoje erdvėje. Egodokumentai leidžia kiek įmanoma arčiau prisiliesti praeities šnekamosios kalbos, ir praeičiai taikyti metodus, artimus stebėjimams, taikomiesiems sinchroninėje sociolingvistikoje. Tikėtina, kad mūsų tirtame *Dienoraštyje* keliakalbio autoriaus intuityviai pasirinkti įvairių kalbų emocijų įvardijimai leido jam pilniau

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

išreikšti savo emocinių būsenų įvairovę. Raiškų pavadinimą kurioje nors kalboje turinčios emocijos ar jausenos (*мелячий восторг*, *Katzenjammer*, *приторно*) jo vartotos, tokio žodžio neverčiant, tikriausiai neradus deramo ekvivalento kitose kalbose.

Apibendrinant *Dienoraštyje* stebėtus keliakalbius emocijų įvardijimo pavyzdžius, galima išskirti du pagrindinius emocijų verbalizacijos variantus. Dažniau nuotaika įvardijama abstraktesniu žodžiu, reiškiančiu ne konkrečią emociją, bet neutralų psichologinį nusiteikimą (*humor*, *ūpas*, *stimmung*), o toks daiktavardis lydimas apibūdinimo. Tokių žodžių junginių nariai kartais gali būti kilę iš skirtingų kalbų (*blogas nastrój*, *rudens stimmungai*). Antruoju atveju jausena įvardijama specifiniu emocijos pavadinimu. Konkretūs emocijos įvardijimai gali būti neverčiami dėl leksemų junglumo, kai jos yra kolokacijų dėmenys (*мелячий восторг*) arba pasižymi ypatingu raiškumu (*salience*) vienoje iš kalbų. Ryškus yra ir individualus Civinskio polinkis cituoti. Jis cituoja tiek plačiai žinomus literatūros, tiek vien jam precedentinius (tetos žodžiai, tėviškės realijos) tekstus. Citatų taip pat neverčia.

Išnagrinėti pavyzdžiai, regis, leidžia teigti, kad daugiakalbis, kelias kalbas aktyviai valdantis individas geba apibūdinti daugiau *tipiškų* emocinių būsenų, nei vienakalbis asmuo. Panašu, kad jo atmintyje būdingų kuriai nors vienai kultūrai emocijų pavadinimai (ir susiję frazeologizmai) funkcionuoja pirmine forma, neverčiami. Tyrimas parodė, kad bandant suprasti kodų kaitą keliakalbio ištarose, svarbu yra įvertinti įvairiuose kalbos lygiuose veikiančius faktorius (pvz., leksikos junglumą arba kolokacijos, semantinių ekvivalentų trūkumą, pragmatinį-kultūrinį citavimą).

Šaltiniai

Civinskis, V. *Dienoraštis*. [1904-1910 m.; rankraštis] VUB RS saugomos bylos: F1-D1024, F1-D1025, F1-D1026, F1-D1027, F1-D1028, F1-D1029, F1-D1030, F1-D1031, F1-D1032, F1-D1033, F1-D1034, F1-D1035, F1-D1036, F1-D1037, F1-D1038, F1-D1039, F1-D1040, F1-D1041, F1-D1042, F1-D1043, F1-D1044, F1-D1045, F1-D1046, F1-D1047, F1-D1048, F1-D1049, F1-D1050, F1-D1051, F1-D1052.

Literatūros sąrašas

Belikov, V., L. Krysin. 2003. *Sociolingvistika*. Moskva: Institut ‘Otkrytoje obshchestvo’.

- Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civenksio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt
- Būdvytytė-Gudienė, A., A. Gudavičius, N. Jurgaitis, S. Papaurėlytė-Klovienė. 2014. *Konceptualiosios metaforos viešajame diskurse: konceptualiųjų metaforų žodynas*. Šiauliai, Vilnius: BMK leidykla.
- Burkitt, I. 2002. Complex emotions: relations, feelings and images in emotional experience. *Emotions and Sociology*, J. Barbalet (ed.). Blackwell Publishing, 151-167.
- Dixon, T. 2012. „Emotion“: The history of a keyword in crisis. *Emotion Review* 4 (4), 338–344. Interneto prieiga: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1754073912445814>, žiūrėta 2017 m. rugsėjo 9 d.
- Dobrovolskij, D., E. Piirainen. 2005. *Figurative Language: cross-cultural and cross-linguistic perspectives*. Amsterdam: Elsevier.
- Elspace, S.. 2012. The use of private letters and diaries in sociolinguistic investigation. *The Handbook of Historical Sociolinguistics*, ed. By J. M. Hernández-Campoy, J. C. Conde-Silvestre (eds.). Chichester: Wiley-Blackwell, 156–169. Interneto prieiga: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118257227.ch9/pdf>, žiūrėta 2017 m. sausio 9 d.
- Grosjean, F. 1982. *Life with two Languages: an introduction to bilingualism*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Gudavičius, A. 2009. *Etnolingvistika: tauta kalboje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Jakaitienė, E. 2004. Emocijos. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, t. 5, 495-496.
- Koch, P., W. Oesterreicher. 1985. Sprache der Nähe – Sprache der Distanz: Mündlichkeit und Schriftlichkeit im Spannungsfeld von Sprachtheorie und Sprachgeschichte. *Romanistisches Jahrbuch* 36. Berlin: De Gruyter, 15–43. Interneto prieiga: http://www.phil-fak.uni-duesseldorf.de/fileadmin/Redaktion/Institute/RomanischesSeminar/Romanistik_IV/frzmed_KoOe_Naehedistanz.pdf, žiūrėta 2017 m. sausio 9 d.
- Kövecses, Z. 1990. *Emotion Concepts*. New York: Springer.
- Lakoff, G. 2004. *Zhenshiny, ogonj i opasnyje veshi: chto kategorii jazyka govoriat nam o nashem myshlenii*. Moskva: Jazyki slavianskoj kultury.
- Lenzen, M. 2017. Feeling our emotions. *Scientific American*. Interneto prieiga: <https://www.scientificamerican.com/article/feeling-our-emotions/>, žiūrėta 2017 m. birželio 16 d.
- Nafa, H. B. 2016. Do bilinguals express different emotions in different languages? [Straipsnis, publikuotas tinklaraštyje www.languageonthemove.com]. Prieiga internete: <http://www.languageonthemove.com/do-bilinguals-express-different-emotions-in-different-languages/>, žiūrėta 2017 m. sausio 9 d.
- Pavlenko, A. 2005. *Emotions and Multilingualism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Pavlenko, A. 2014. *The Bilingual Mind and what It Tells Us about Language and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stanaitienė, V., J. Paulauskas (sud.). 1985. *Rusų-lietuvių kalbų frazeologijos žodynas*. Vilnius: Mokslas.

- Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt
- Schrauf, R. W., R. D. Arvizu. 2006. Bilingual autobiographical memory and emotion: theory and methods. *Bilingual Minds: emotional experience, expression and representation*, A. Pavlenko (ed.). Clevedon: Multilingual Matters, 284–311.
- Spires, S. 1999. Lithuanian linguistic nationalism and the cult of antiquity. *Nations and Nationalism*. 5 (4), 485–500.
- Urbutis, V. 2008. Frazeologizmai. *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Antrasis patikslintas ir papildytas leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 176.
- Wal, M. van der, G. Rutten. 2013. Egodocuments in a historical-linguistic perspective. *Touching the Past: Studies in the Historical Sociolinguistics of Ego-documents*, M. J. van der Wal, G. Rutten (eds.). Amsterdam: John Benjamins, 1–18. Interneto prieiga: https://www.researchgate.net/profile/Marijke_Van_Der_Wal/publication/294893597_Ego-documents_in_a_historical_sociolinguistic_perspective/links/56c5f2ce08ae0d3b1b5fb0b8.pdf?origin=publication_detail, žiūrėta 2017 m. sausio 9 d.
- Wierzbicka, A. 2001. Grustj i gnev v russkom jazyke, Angst. *Sopostavlenije kultur tcherez posredstvo leksiki i pragmatiki*. Pervod s anglijskogo A. Shmeliova. Moskva: Jazyki slavianskoj kultury. 15–42 ; 44–118.
- Wierzbicka, A. 2005. *Emotional Universals* (ištraukos). Interneto prieiga: http://elies.rediris.es/Language_Design/LD2/wierzbicka.pdf, žiūrėta 2017 m. sausio 9 d.

Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904-1910)

Veronika Girininkaitė

Santrauka

Straipsnyje aptartas emocijų verbalizavimas daugiakalbių asmenų diskurse. Straipsnio pradžioje apžvelgiami kai kurie kalbininkų tyrimai, skirti pažinti emocijų ir kalbos sąryšius. Remiantis tais tyrimais pastebėta, kad kiekvienoje etninėje kalboje emocijų įvardijimai gali būti netikslūs, be to, emocijų įvardijimai įvairiose kalbose dažniausiai nėra tapatūs. Tai gali sudaryti nepatogumų dvikalbiams, kurie bando savo jausmus, emocijas išreikšti negimtosios kalbos priemonėmis. Vėliau pereinama prie atvejo analizės. Nagrinėti pavyzdžiai iš XX a. pr. egodokumento, *Dienoraščio* (1904-1910) rankraščio, kurį kelioms kalbomis rašė studentas Vytautas Civinskis. Didžioji *Dienoraščio* dalis parašyta lenkų, rusų, lietuvių kalbomis. Kurį laiką studijavęs psichologiją, Civinskis susidomėjo savo emocijų sekimu ir klasifikavimu. Pateikti pavyzdžiai parodė, kad rašydamas apie savo emocijas, dienoraštininkas pavartodavo įvairių kalbų leksiką (lenkų, rusų, lietuvių, prancūzų, vokiečių). Dažnai emociją įvardijantis žodis nesutapo su sakinio kalba. Manoma, kad jis nevertė leksemų, esančių idiominių frazeologizmų sudėtyje, ir tais atvejais, kai emocija

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas kelių kalbių diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904–1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

kurioje nors kalboje įvardijama ypatingai raiškiai (*salient*). Taip pat buvo pastebėtas individualus dienoraštininko polinkis cituoti literatūrinės ir kitokios kilmės tekstus. Savo jauseną Civinskis kartais apibūdindavo ir žinomo eilėraščio ar dainos eilute. Įvardydamas savo emocijas, Civinskis buvo linkęs kaitalioti kodą (kalbą). Tai atitinka dvikalbystės tyrėjų eksperimentų duomenis. Atvejo analizė taip pat parodė, kad tirdami tokį specifinį reiškinį, kaip kelių kalbių asmenų emocijų verbalizavimas, turėtume įvertinti ir papildomus leksikos junglumo, semantikos, psichologijos duomenis.

The verbalization of emotions in the discourse of a multilingual speaker. A case study: *Diary* (1904–1910) by Vytautas Civinskis

Veronika Girininkaitė

Summary

The article aims to discuss the verbalisation of emotions in the discourse of a multilingual person. First, an overview of linguistic investigation in the field of emotions is presented. Notably, linguistic expression of feelings in every given language sometimes lacks precision; moreover, the names of emotions in various languages do not correspond. This poses some problems for multilinguals who try to express their emotions in L2. Later, the paper focuses on a case study, mainly on a series of examples from the manuscript of *Diary* (1904–1910), an egodocument from the beginning of the 20th century written by a multilingual student Vytautas Civinskis. The *Diary* was written mainly in Polish, Russian and Lithuanian. Civinskis was inspired to classify his own emotions by his studies in psychology. The examples show that while writing about his emotions the diarist makes use of lexical units from various languages (Polish, Russian, German, French, Lithuanian), often not matching the language of the sentence. Presumably, he chooses not to translate the words incorporated in idioms or collocations and avoids translating the names of emotions, which are especially salient in some given language. The diarist is keen to quote the texts of literary and other origin; therefore, he sometimes names his emotion after the line of a well-known poem or a song (such quotations are also kept in the original). The observed tendency to code-switch while talking about emotions corresponds to the results of some experiments carried out by the researchers of bilingualism. The case study also shows that research into emotion names

Girininkaitė, V. 2017. Emocijų verbalizavimas keliakalbio diskurse. Atvejo analizė: Vytauto Civiškio *Dienoraštis* (1904-1910). *Taikomoji kalbotyra* 9: 134–148, www.taikomojikalbotyra.lt

in the discourse of multilinguals should rely on the results of research from the fields of lexical valency, semantics and psychology.

Keywords: psycholinguistics; multilingualism; code-switching; emotion verbalization; linguistic relativity.

Įteikta 2017 sausio mėn.

Paskelbta 2017 rugsėjo mėn.